

ویژه ماه مبارک رمضان (۲)

تبیین جهش تولید

(بررسی اهمیت کار، ابتکار و تولید با توجه به آموزه‌های قرآنی و علم اقتصاد)

تبیین جهش تولید

(بررسی اهمیت کار، ابتکار و تولید با توجه به آموزه‌های قرآنی و علم اقتصاد)

مقدمه

سال ۱۳۹۹ در حالی از سوی رهبر معظم انقلاب به «جهش تولید» نام‌گذاری شد که هم حیات تولید در سال‌های گذشته، مسیر دشواری را پیموده و هم اقتصاد و مسائل معیشتی در کشور، هنوز در صدر اولویت‌ها و مسائل مهم کشور قرار دارد. در واقع، علی‌رغم آنکه بیش از یک دهه است که معظم‌له بر حل مسائل اقتصادی تأکید داشته و نام‌گذاری سال‌های متمادی را به این موضوع اختصاص داده، اما هنوز هم بخش‌های مهمی از مسائل اقتصادی کشور، لاینحل باقی مانده است.

براین اساس، ایشان در سال جدید بر موضوع جهش تولید، به عنوان راهبرد و در عین حال، مجموعه شیوه‌هایی برای حل مسائل اقتصادی کشور تأکید دارند. به عبارت دیگر، همانگونه که رهبری معظم انقلاب نیز در مناسبت‌های مختلف تأکید داشته‌اند، تولید بخش ابتدایی و در عین حال، مهمترین بخش از یک زنجیره‌ی راهبردی مهم است که می‌تواند به حل جدی مشکلات اقتصادی - اجتماعی کشور کمک کند. توضیح آنکه جهش تولید باعث کاهش تورم و افزایش اشتغال شده و بخشی از مشکل بیکاری را حل می‌کند. این امر نیز به نوبه‌ی خود می‌تواند در کاهش و حل مسائلی چون آسیب‌های اجتماعی مفید باشد. بنابراین، بحث تولید اگرچه در نگاه اول ساده و ابتدایی به نظر می‌رسد، اما در اساس، بخش زیربنایی از یک زنجیره‌ی حیاتی است و چنانچه به این بخش توجه شود، بخش‌های مهم دیگری به تحرک و پویایی واداشته می‌شود. بنابراین، جهش تولید و مسائل مرتبط با آن، مسأله‌ی امروز و فردای ماست.

۱. کار و تولید در قرآن و روایات

ارزش کار و تولید در قرآن، به سبب نقشی که در پویایی ذهنی و عملی انسان و جامعه دارد، ارزش والایی است. قرآن در این باره می‌فرماید: «وَأَنْ كَيْسَ لِلانسانِ الْإِلا ما سَعَى» (نجم: ۳۹) و برای انسان بهره‌ای جز سعی و کوشش او نیست. همچنین می‌فرماید: «لِلرِّجالِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّساءِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبْنَ» (نساء: ۳۲) مردان از آنچه به دست می‌آورند نصیبی دارند و زنان نیز نصیبی. بافت ادبی آیات و به کار رفتن واژه‌های، «سعی» و «اكتساب» در آنها نشان

می‌دهد که در تولید و هر امر دیگر باید به کار و تلاش تکیه کرد. صرف گفتار و نظر، منشأ اثر نمی‌گردد و هر نوع پیشنهاد و طرح اقتصادی بدون پشتوانه عملی تأثیری در روند تکاملی تولید و رشد اقتصادی نخواهد داشت.

در این زمینه، رسول مکرم اسلام (ص) می‌فرماید: «صَارَ أَوْلِيَاءُ اللَّهُ إِلَى الْأَجْرِ بِالصَّبْرِ وَالْإِيَّامِ بِالْعَمَلِ». اولیای خدا از راه صبر و استقامت، به پاداش، و از راه عمل به آمال [خود] رسیدند. آدمی با کار مثبت به آمال خود می‌رسد نه با امید و خیال؛ امام علی (ع) نیز می‌فرماید: «الْأَمَانِي تَخْدَعُكَ وَ عِنْدَ الْحَقَائِقِ تَدْعُكَ». آرزوهای خیالی تو را می‌فریبد و به هنگام برخورد با واقعیات نومیدت می‌سازد. مهمترین اصول و راهبردهای کار و تولید از دیدگاه قرآن و روایات عبارت‌اند از:

کار سودمند

یک اصل و هدف مهم از کار و تولید در اسلام، کارآمد بودن است؛ به این معنا که کار و تولید باید معطوف به هدفی یا تحقق منفعتی باشد. بنابراین، آنچه را که بیهوده است و سبب اتلاف وقت، هزینه و... می‌شود، اساساً فعالیت تولیدی محسوب نمی‌شود. امام علی (ع) در این باره می‌فرماید: «لَا تَكُنْ فِيمَا توردُ كَحَاطِبِ لَيْلٍ وَ غُثَاءِ سَيْلٍ». در آنچه فراهم می‌آوری همچون هیزم کش شب و گردآورنده خاشاک سیل آورده مباش. حضرت همچنین می‌فرماید: «الْعَاقِلُ مَنْ لَا يَضِيعُ لَهُ نَفْسًا فِيمَا لَا يَنْفَعُهُ، وَ لَا يَقْتَنِي مَا لَا يَصْحَبُهُ». عاقل کسی است که (حتی به اندازه) یک نفس به کار بی سود نپردازد و چیزی که با او نماند، گرد نیاورد.

کار متداوم

اسلام، کار را با «کیفیت» و «تداوم» آن می‌سنجد، نه با حجم زیاد. کاری که استمرار یابد سود می‌بخشد و به ثمر می‌نشیند، هر چند اندک باشد. امام باقر می‌فرماید: «أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مَا دَامَ عَلَيْهِ الْعَبْدُ وَ أَنْ قَلَّ». محبوبترین کارها نزد خداوند کاری است که بنده بر آن مداومت کند هر چند اندک باشد. همچنین امیر مؤمنان علی (ع) می‌فرماید: «قَلِيلٌ تَدْوُمٌ عَلَيْهِ، أَرْجَى مِنْ كَثِيرٍ مَمْلُولٍ مِنْهُ». کار اندکی که بر آن مداومت کنی، امیدبخش‌تر از کار بسیاری است که از آن ملول گردی. از این رو، خداوند به پیامبر دستور می‌دهد که پیوسته و بدون وقفه در کار و فعالیت باشد و اگر از کار مهمی چون تبلیغ و جهاد فارغ شد، به عبادت و تربیت افراد بپردازد: «فَإِذَا فَرَّغْتَ فَانصَبْ وَ إِلَى رَبِّكَ فَارْغَبْ». (انشراح: ۸ و ۹)

قبول کار پرزحمت و رنج

واقعیت آن است که کار و تولید همواره با سختی و زحمت همراه است، در حالی که انجام کارهای پرزحمت انسان را آزموده‌تر می‌کند. پیامبر اسلام می‌فرماید: «أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ أَحْمَرُهَا». بهترین کارها، سخت‌ترین آنهاست. سختی، مقدمه رفاه و رنج، کلید گنج است و کار پرزحمت آسایش می‌آورد: ان مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا. (انشراح: ۶)

قبول کار و مسئولیت در حد توان

در تولید، چون دیگر امور اجتماعی و سیاسی، توان کاری، تجربه و تخصص افراد، یک اصل مهم است؛ هر کس باید در حدّ توان فکری و جسمی خود، کاری را بر عهده گیرد تا بتواند آن را بدرستی انجام دهد. آیه‌ی معروف «لَا يَكْلَفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا» دلالت بر این امر دارد. امام صادق نیز می‌فرماید: «مَا أَبَالَى إِلَيَّ مَنْ أَيْتَمَّتْ خَائِنًا أَوْ مُضَيِّعًا». برای من فرقی نمی‌کند (یکسان است که) شخص خیانت پیشه را امین بدانم یا شخص [ناتوان و غیرمتخصصی] که ضایع کننده است! یعنی شخصی که به عمد، در کاری خیانت می‌کند با کسی که بدون داشتن علم و آگاهی کافی، در کاری دخالت می‌کند یکسان است، چرا که وی سبب رکود کار، ضایع شدن مواد و امکانات تولید و حقوق دیگران می‌شود. از دیدگاه اسلامی، افرادی که خود را در کاری توانمند و برای مسئولیتی شایسته می‌بینند، موظفند برجستگی‌ها و توانایی‌های خود را یادآور شوند و مسئولیت‌های پیشنهادی را بپذیرند. بسان حضرت یوسف (ع) که چون دو اصل مهم و دو خصیصه «تخصص» و «تعهد» را در خود یافت، بی‌دریغ خود را برای احراز خزانه‌داری سرزمین مصر معرفی کرد: قَالَ اجْعَلْنِي عَلَىٰ خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ (یوسف: ۵۵).

استحباب کشاورزی و تجارت

امروزه اهمیت کشاورزی بر کسی پوشیده نیست. حیات اقتصادی و تأمین مواد غذایی یک کشور بسته به کشاورزی آن است. اسلام نیز، آن را عملی بسیار پسندیده و مستحب می‌داند و تأکید دارد که زمین‌های بایر و موات را احیا تا از محصولات آن بهره‌مند شویم. در این زمینه، امام باقر (ع) می‌فرماید: «خَيْرُ الْأَعْمَالِ زَرْعٌ يَزْرَعُهُ فَيَأْكُلُ مِنْهُ الْبُرُّ وَالْفَاجِرُ». بهترین کارها [ی تولیدی] کشت و زراعتی است که از محصول آن خوبان و بدان بخورند. جالب آنکه امیرالمومنین علی (ع) نیز می‌فرماید: کسی که به آب و زمین مناسب دست یابد با این وصف محتاج شود، خدا او را [از خودش] دور می‌سازد. به نظر می‌رسد که کشاورزی به عنوان فعالیتی اقتصادی به دلیل مولد بودنش و نقشی که در تأمین امنیت غذایی و نیازهای اساسی هر جامعه‌ای دارد، مورد توجه اسلام است. بنابراین، در کار و تلاش، قطعاً اولویت با فعالیت‌های تولیدی و مفید به حال جامعه است نه کارهای دلالی و واسطه‌گری.

تجارت، معاملات، واردات و صادرات نیز به عنوان یکی از راه‌های تأمین معاش به رسمیت شناخته شده و دخل و تصرف در اموالی که از این راه به دست آمده باشد با شرایطی مجاز و حلال است: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا، لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ، إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ» (نساء: ۲۹) ای کسانی که ایمان آورده‌اید! اموال یکدیگر را به باطل (و از راه نامشروع) نخورید. مگر اینکه تجارتي با رضایت شما انجام گیرد. با این تذکر که مقصود از «تجارت» در روایات اسلامی، تنها خرید و فروش و بازرگانی نیست، بلکه مقصود معامله، کسب، حرفه و صنعت است.

۲. جهش تولید از دیدگاه مقام معظم رهبری

امسال در حالی از سوی مقام معظم رهبری به سال «جهش تولید» نام گذاری شد که نام گذاری‌ها و تأکیدهای ایشان در سال‌های اخیر نیز حول این موضوع متمرکز بوده است. در واقع، ایشان با تشخیص اینکه اقتصاد و مسائل اقتصادی و معیشتی مسأله و در عین حال نقطه‌ی آسیب‌پذیری کشور می‌باشد، بر روی مسائل اقتصادی، بویژه تقویت تولید داخلی، اقتصاد مقاومتی، استحکام‌بخشی ساخت درونی قدرت، جهاد اقتصادی، نوآوری و شکوفایی، اشتغال‌زایی، مبارزه با فساد و قاچاق کالا، جلوگیری از واردات بی‌رویه، حمایت از کالای ایرانی و... تأکید کرده‌اند. بر این اساس، باید گفت که جهش تولید بخشی از این مسأله‌ی کلان است. بنابراین، اگرچه امسال به «جهش تولید» نام گذاری شده، اما در واقع، روح کلی حاکم بر جهش تولید، همان تقویت تولید داخلی، تحقق اقتصاد مقاومتی، استحکام ساخت درونی، قوی شدن، اشتغال‌زایی و... است. از این رو، برای فهم دیدگاه ایشان درباره‌ی جهش تولید باید مجموعه‌ی دیدگاه‌های ایشان درباره‌ی موارد ذکر شده را بررسی کرد. بر اساس آنچه گفته شد، مهمترین محورهای مورد تأکید معظم له در زمینه‌ی تولید و متفرعات آن، عبارت‌اند از:

۱-۲. اهمیت جهش تولید

اقتصاد و مسائل معیشتی و از جمله آنها، جهش تولید از موضوع‌ها و مسائل اولویت‌دار و مهم از دیدگاه مقام معظم رهبری است. نام گذاری بیشتر سال‌های گذشته (۱۲ سال گذشته) با عناوین اقتصادی یا مرتبط با اقتصاد، گویای اهمیت این قضیه نزد ایشان است. در واقع، تولید ملی از دیدگاه ایشان حداقل از چند جهت اهمیت دارد:

۱-۱-۲. جهش تولید؛ لازمه قوی شدن و خنثی‌کننده توطئه‌های دشمن

هدف قرار دادن اقتصاد و معیشت، به منظور تهدید زندگی و معیشت مردم، ناکارآمد نشان دادن نظام و زمین‌گیر کردن آن، از جمله شیوه‌های دشمنی نظام سلطه با ملت ایران در سال‌های اخیر است. بنابراین، برای خنثی‌سازی و مقابله با این تهدید دشمن، باید راه‌حل و نقشه‌ی حساب‌شده و کارآمد داشت. حمایت از تولید داخلی و جهش آن از جمله این راه‌حل‌ها می‌باشد.^۱

ایشان یک وجه اهمیت جهش تولید را نیز قوی شدن دانستند و فرمودند: «جهش تولید» هم که بنده امسال مطرح کردم، در واقع از ابزارهای قدرت است. تولید [باید] جهش پیدا بکند؛ نه فقط رونق تولید که سال گذشته گفتیم. رونق تولید، یعنی در تولید یک حرکتی به وجود بیاید که این انجام گرفته است اما این کافی نیست. ما احتیاج به خیلی بیش از این داریم.»

۲-۱-۲. عبادی بودن حمایت از تولید

حمایت از تولید به سبب نقش مهمی که در حل مسائل کشور و مردم دارد، دارای اجر اخروی نیز می‌باشد. اجر اخروی و ثوابی که به سبب حمایت از تولید عاید نقش‌آفرینان این عرصه می‌شود، نقطه‌ی امید و نویدی است برای

۱. پیام نوروزی به مناسبت آغاز سال ۱۳۹۱

اینکه در کار خود، علی‌رغم نابسامانی‌ها، ضعف‌ها، نقص‌ها، بی‌توجهی‌ها، خلل‌ها و حتی سنگ‌اندازی‌های عمدی و غیرعمدی، دلسرد نشوند و در مقابل این قبیل موانع و مشکلات، تاب‌آوری خود را بالا ببرند.^۲

۳-۱-۲. حمایت از تولید و کالای ایرانی؛ تضمینی برای آینده‌ی کشور

اکنون که اقتصاد و مسائل معیشتی در مقام پاشنه‌آشیل کشور، نقطه‌ای برای افزایش آسیب‌پذیری است، باید به طرق مختلف و از جمله، حمایت از تولید و کالای ایرانی، اصلاح الگوی مصرف و... به حل آنها کمک کرد. براین اساس، حمایت از کالای ایرانی، متوجه همه‌ی کسانی است که به آینده‌ی ایران و ایرانیان می‌اندیشند و بابت آن دغدغه دارند.^۳

۲-۲. نویدبخشی

مصرف تولیدات ایرانی و اعتماد به ظرفیت‌های داخلی در کنار حمایت‌های مردمی و حمایت‌های مسئولان، از دیدگاه مقام معظم رهبری، نسخه‌ای کارآمد برای حل مشکلات اقتصادی موجود، است. به عبارت دیگر، زمانی که اهمیت یک مسأله روشن شود، گام بعدی، امیدآفرینی برای تبدیل آن به واقعیت‌های معتبر است. براین اساس، مقام معظم رهبری در نویدبخشی پیرامون اینکه حمایت از تولید داخلی می‌تواند راه‌گشا باشد، بر چند گزاره تأکید کرده‌اند:

۱-۲-۲. اعتماد به تولیدات داخلی؛ نسخه‌ای کارآمد

از دیدگاه رهبری معظم انقلاب، تولیدات و کالاهای داخلی پاسخگوی نیازهای کشور است و چنانچه به آنها اعتماد کرده و آنها را در اولویت مصرف خود قرار دهیم، می‌توانیم، از بسیاری از واردات بکاهیم.

۲-۲-۲. امکان‌پذیری عبور از سد تحریم

اعمال تحریم‌های ظالمانه اگرچه باعث ایجاد محدودیت‌ها و موانع جدی در سر راه رشد و توسعه‌ی اقتصادی کشور شده، اما این سد قابل عبور بوده و نمی‌تواند توان، نبوغ و ظرفیت‌های ایرانی برای تقویت تولید ملی را برای همیشه فلج کند. مقام معظم رهبری در این زمینه می‌فرمایند: «بنده انکار نمی‌کنم که این تحریم‌های ظالمانه‌ای که دشمنان ملت ایران و دشمنان انقلاب بر ملت ایران تحمیل کرده‌اند تأثیر دارد؛ بلاشک بی‌تأثیر نیست، منتها این را من انکار می‌کنم که این تحریم‌ها بتواند جلوی یک تلاش عمومی سازمان‌یافته‌ی برنامه‌ریزی‌شده برای رونق تولید را بگیرد؛ این را من قبول ندارم.»^۴

۳-۲-۲. درون‌گرایی راه‌حل مشکلات

۲. ر.ک: بیانات مقام معظم رهبری در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی، ۸۷/۱/۱

۳. ر.ک: بیانات در دیدار مردم آذربایجان ۱۳۹۳/۱۱/۲۹

۴. بیانات در دیدار جمعی از کارگران سراسر کشور، ۱۳۹۴/۰۲/۰۹

اگرچه ظرفیت‌های خارجی می‌تواند به عنوان کاتالیزور در حل مشکلات کشور نقش داشته باشد، اما عمده‌ی راه‌حل، به کار بستن ظرفیت‌های درونی، تقویت تولید داخلی، جهش آن و مواردی از این دست می‌باشد. مقام معظم رهبری در این زمینه می‌فرماید: «مشکل اقتصادی کشور اگر بخواهد حل بشود، باید روی تولید متمرکز شد... کلید حل مشکلات اقتصادی در لوزان و ژنو و نیویورک نیست؛ در داخل کشور است.»^۵

۲-۳. الزامات و بایسته‌ها

بخش دیگر تأکیدهای مقام معظم رهبری برای تحول اقتصادی و جهش تولید، مربوط به الزامات و بایسته‌هایی است که باید در عمل مبنای قرار گیرد. در این زمینه، ایشان بر چند محور تأکید دارند:

۲-۳-۱. بازنگری در واردات

از جمله مواردی که به منظور حمایت از تولید و کالای ایرانی مورد توجه مقام معظم رهبری است، پرهیز از واردات بی‌رویه کالاهای خارجی، ممنوعیت واردات کالاهای با مشابه داخلی و هدفمندسازی واردات است. ایشان در زمینه واردات نیز بر چند نکته تأکید دارند: نکوهش مصرف کالاهای خارجی؛ جلوگیری از واردات بی‌رویه؛ ممنوعیت استفاده از محصولات خارجی توسط دستگاه‌های دولتی و هدفمندسازی واردات؛ بدین معنا که واردات صرفاً باید محدود به مواردی باشد که در داخل توان تولیدی وجود ندارد و در سایر مواردی که مشابه داخلی وجود دارد و یا امکان تولید در داخل کشور هست، از واردات اجتناب شود.^۶

۲-۳-۲. مبارزه با قاچاق و شبکه‌های مافیایی

قاچاق کالا از دیدگاه رهبری، «بلایی بزرگ و سمّ تولید داخلی» است. ایشان در این زمینه بر مبارزه جدی و حتی آتش زدن کالاهای قاچاق تأکید دارند. معظم‌له بویژه بر مبارزه با شبکه‌های مافیایی تأکید دارند نه کسانی چون کولبرها.

۲-۳-۳. کنار گذاشتن برندگرایی

برندگرایی چالش و مانعی برای جهش تولید است؛ زیرا یک روی افزایش و رونق واردات، افزایش میل به برندگرایی است. در واقع، برندگرایی از آنجا که ارضای هوس‌های شخصی، با هزینه‌ی ضربه به منافع عمومی و کلان

۵. بیانات در دیدار جمعی از کارگران سراسر کشور، ۱۳۹۴/۰۲/۰۹

۶. همان

۷. بیانات مقام معظم رهبری در بازدید از توانمندیهای صنعت خودروسازی، ۸۹/۱/۹

۸. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از نخبگان و برگزیدگان علمی، ۹۰/۷/۱۳

۹. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار رئیس جمهوری و اعضای هیئت دولت، ۱۳۹۰/۰۶/۰۶

۱۰. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار اقشار مختلف مردم ۱۳۹۵/۰۵/۱۱

می‌باشد، به زیان حیات اقتصادی کشور است و باید کنار گذاشته شود. به عبارتی، کاهش میل به برندگرایی و کنار گذاشتن آن، یکی از راه‌هایی که مصرف‌کنندگان می‌توانند به رونق و جهش تولید داخلی کمک کنند.^{۱۱}

ایشان همچنین در تقبیح برندگرایی و ضررهای آن می‌فرمایند: «تولید داخلی احتیاج دارد به مصرف داخلی؛ این به عهده‌ی مردم است. مصرف خودمان را باید از تولیدات خودمان انتخاب کنیم. اینکه کسانی همه‌اش دنبال مارک‌ها و برندهای خارجی و اسم‌های خارجی باشند، خطاست؛ فروشنده‌ی یک هوس شخصی است، اما ضربه‌زدن به یک کار عمومی و اصلی است.»^{۱۲}

۲-۳-۴. استمرار ثبات در قوانین

وجود ثبات در فضای اقتصادی (فضای کسب و کار) از مهمترین الزامات جهش تولید است. در این زمینه، یکی از بدیهی‌ترین اصول، ثبات قوانین مرتبط با مسائل اقتصادی است.^{۱۳}

۲-۳-۵. تعصب و احساس مسئولیت مردمی

تعصب و احساس مسئولیت در کنار تولیدکنندگان، سرمایه‌گذاران (بخش خصوصی) و مصرف‌کنندگان (مردم)، رکن چهارمی برای جهش تولید داخلی است و بلکه مکمل سایر ارکان است؛ زیرا چنانچه تعصب و تعهد عمومی به مصرف تولیدات ایرانی وجود داشته باشد، این مایه‌ی دلگرمی و امیدواری تولیدکنندگان و سرمایه‌گذاران بوده و رونق و بهبود اقتصادی را به دنبال می‌آورد.^{۱۴}

۲-۳-۶. تولید کالاهای معتبر بادوام، زیبا و فاخر

شاید بتوان گفت که مهمترین الزام برای جهش تولید، تولید کالاهای ایرانی به صورتی است که قابل رقابت با نمونه‌های خارجی باشد و در یک کلام، پاسخگو و برآورنده‌ی نیازها و انتظارات مصرف‌کنندگان باشد. در این صورت، از میزان تمایل به مصرف کالاهای خارجی و بی‌اعتمادی به کالاهای داخلی به میزان زیادی کاسته خواهد شد: «ما باید کاری کنیم که کالای ایرانی به عنوان یک کالای محکم، مطلوب، زیبا، همراه با سلیقه و بادوام در ذهن مصرف‌کننده‌ی ایرانی و غیر ایرانی باقی بماند. این باید همت مجموعه‌ی کارآفرینی و کارگری و متصدیان این امر باشد. البته این کار، پیش‌نیازهایی دارد... ما باید همت‌مان را بر این قرار بدهیم؛ ایجاد محصول بادوام، زیبا و فاخر. این، یک کار کلان است.»^{۱۵}

۱۱. بیانات در دیدار جمعی از کارگران سراسر کشور، ۱۳۹۴/۰۲/۰۹

۱۲. بیانات مقام معظم رهبری در اجتماع مردم اسفراین، ۱۳۹۱/۰۷/۲۲

۱۳. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از کارگران سراسر کشور، ۱۳۹۴/۰۲/۰۹

۱۴. ر.ک: بیانات مقام معظم رهبری در دیدار دانشگاهیان سمنان، ۸۵/۸/۱۸

۱۵. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار هزاران نفر از کارگران سراسر کشور، ۹۰/۲/۷

۳. موانع جهش تولید

موانع جهش تولید را می‌توان به دو دسته‌ی فرهنگی و اقتصادی - سیاسی تقسیم کرد که در اینجا به منظور رعایت اختصار از بیان موانع فرهنگی خودداری می‌شود. بنابراین، مهمترین موانع اقتصادی - سیاسی جهش تولید عبارت‌اند از:

۳-۱. **اقتصاد نفتی:** رونق و جهش تولید در برخی کشورها، به طور عمدی در شرایط کمبود و فشار رخ داده است. حال در ایران، به واسطه‌ی تغذیه‌ی دولت‌ها از درآمدهای نفتی، نوعی درآمد و رفاه حداقلی در جامعه ایجاد شده و حتی در مواقعی به «بیماری هلندی» دامن زده شده که پیامد آن، ایجاد شرایط رفاه نسبی است، در حالی که ظرفیت‌های تولیدی کشور فاقد توانایی لازم برای ایجاد این رفاه است. بنابراین، ترجیح داده می‌شود که نیازهای بازار مصرف داخلی از طریق واردات پاسخ داده شود.

۳-۲. **اقتصاد دولتی:** دولتی بودن اقتصاد یکی از چالش‌های جهش تولید است که به واسطه‌ی تغذیه‌ی دولت از منابع نفتی میسر شده است. در اقتصاد دولتی، دولت به صورت کارگزار اصلی؛ به صورت تولیدکننده و سرمایه‌گذار اصلی و عمدی درآمدها و همه‌چیز حول محور آن تعریف می‌شود. بنابراین، در این شرایط، زمینه و بستر لازم برای رشد بخش خصوصی و توسعه‌ی خصوصی‌سازی، به عنوان یکی از راهبردهای جهش تولید از میان می‌رود.

۳-۳. **جولان رقبای تولید:** تولید در کشور با رقبای قدرتمندی دست و پنجه نرم می‌کند که جهش آن را به ستیز کشانده‌اند. مهمترین این رقبا عبارت‌اند از:

۳-۳-۱. **واردات بی‌رویه:** منظور از واردات به عنوان چالش و مانعی برای جهش تولید، واردات کالاهایی است که اولاً مشابه داخلی دارند و ثانیاً کالاهای مصرفی‌اند و نه سرمایه‌ای. به عبارتی، آفت واردات به کشور این است که این واردات، مکمل تولید داخلی برای رفع نیازهای بازار نیست، بلکه رقیب تولید داخلی است. در واقع، واردات به ایران هم هوشمند نیست، هم از الگوی خاصی پیروی نمی‌کند و هم به میزان زیادی، از طریق راه‌های غیرقانونی چون مافیا و قاچاق وارد کشور می‌شود. قابل ذکر است که کالاهای مصرفی در یازده ماهه اول سال ۱۳۹۷ حدود ۱۶ درصد از کل حجم واردات کشور را به خود اختصاص داده است؛ رقمی که با حجم واردات کالاهای سرمایه‌ای برابری می‌کند.^{۱۶}

۳-۳-۲. **فساد:** متأثر از چالش‌های مختلف، تولید در ایران با عارضه‌ی بزرگی به نام شبکه‌های فساد و مافیا دست و پنجه نرم می‌کند. آمار میزان فساد و شاخص ادراک فساد در ایران که هر ساله از سوی سازمان مردم‌نهاد «شفافیت

۱۶. سازمان توسعه تجارت ایران (۱۳۹۷)، «گزارش عملکرد تجارت خارجی کشور (یازده ماهه سال ۹۷)»، ص ۱۵، در: www.tpo.ir

بین‌الملل» اعلام می‌شود، نمره و وضعیت مناسبی ندارد. ایران در گزارش سال ۹۸ سازمان شفافیت بین‌الملل در مورد شاخص ادراک فساد، در رتبه ۱۴۶ جهان (در میان ۱۷۶ کشور) قرار گرفته است. ایران در سال‌های اخیر هرگز نتوانسته است رتبه‌ای بهتر از ۱۲۰ در شاخص مذکور کسب کند.^{۱۷}

۳-۳-۳. نظام بانکی: نظام بانکی در تمام دنیا، حلقه اتصال و محور بخش‌های مختلف اقتصادی با یکدیگر است و با تجهیز و تخصیص صحیح و مناسب منابع بانکی به بخش‌های تولیدی و خلق ثروت، بستر رشد و توسعه اقتصادی را فراهم می‌کند. اما در کشور ما، این بخش به دلیل مشکلات ساختاری، قانونی و اجرایی، نه تنها کمک شایان توجهی به حل مشکلات نظام اقتصادی و تولیدی کشور نکرده، بلکه در مواردی، موانع و مشکلات جدی‌ای را در مسیر تولید و توزیع مناسب ثروت ایجاد کرده است.

در یک نگاه کلی، از بنگاهداری بانک‌ها، نرخ بالای سود بانکی، نرخ بالای بهره‌ی بانکی و حتی دادن بهره به سپرده‌های کوتاه‌مدت، فعالیت بانک‌ها در بازارهای غیرمولد، دولتی بودن بانک‌ها و در نتیجه، تأثیرپذیری نظام بانکی از اقتصاد دولتی و تصمیمات سیاسی، گرایش بانک‌ها به سمت بنگاه‌های بزرگ و شرکت‌های با توان مالی بالا؛ به طوری که طبق آمار سال ۹۵، ۵۰ درصد سرمایه بانک‌ها در اختیار دو درصد سپرده‌گذاران بانکی قرار دارد و در نقطه‌ی مقابل این، عدم حمایت جدی از بنگاه‌های کوچک و متوسط، خصوصی‌سازی ابتر بانک‌ها و رشد بانک‌های خصوصی؛ بانک‌هایی که متعلق به سرمایه‌دارانی اند که در راستای اهداف شخصی و نه منافع کشور برای جذب مشتری و اعطای تسهیلات بیشتر تلاش می‌کنند، بی‌ثباتی نظام بانکی و سیاست‌های آن که مانعی عمده برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی است، حمایت نکردن جدی از کارآفرینی و ایده‌های نو با تأکید بر نظام وثیقه‌محوری و... به عنوان عمده‌ترین مشکلات نظام بانکی که مانع تولید است، اشاره کرده‌اند.^{۱۸} براین اساس، نظام بانکی کشور نه تنها در جهت حمایت از تولید قرار ندارد، بلکه در عمل خود مانعی جدی برای تولید است.

۳-۳-۴. قاچاق: قاچاق از چالش‌ها و موانع جدی جهش تولید است که خسارت آن شاید بیشتر از سایر چالش‌ها هم باشد؛ زیرا اساساً قاچاق یک روش بسیار کم‌هزینه و سریع برای نابودی تولید داخلی است. آمارهای ۱۲ تا ۲۰ میلیارد دلاری قاچاق در کشور گویای میزان خسارت این پدیده بر حیات تولید در کشور است.

۳-۴. صعوبت فضای کسب و کار: فضای کسب و کار از جمله عوامل و متغیرهایی است که در راه‌اندازی، سودآوری و تداوم فعالیت‌های مولد اقتصادی در یک کشور تأثیر تعیین‌کننده دارد. براین اساس، به میزانی که وضعیت

۱۷. «رتبه "فساد" ایران در سال ۲۰۱۹ چند بود؟»، در: www.tabnak.ir

۱۸. علی قاسمی، «آزیر خطر برای بانک‌ها به صدا درآمده است»، در: <http://basirat.ir> و پژوهش خبری صداوسیما، «سایه مشکلات نظام بانکی بر تولید و خلق ثروت»، در: <http://www.iribnews.ir>. برای آشنایی جزئی‌تر و دقیق‌تر با مشکلات نظام بانکی می‌توان به سلسله گزارش‌های آسیب‌شناسی نظام بانکی که در سال ۱۳۹۵ مرکز پژوهش‌های مجلس منتشر کرده است، رجوع کرد.

شاخص‌های کسب و کار در یک کشور بهبود یافته باشد، امکان اشتغال‌آفرینی و رونق اقتصادی بالا می‌رود. حال با توجه به اهمیت این شاخص، اوضاع ایران در میان کشورهای جهان، اوضاع چندان مطلوبی نیست، به گونه‌ای که در آخرین گزارش بانک جهانی در خصوص شاخص فضای کسب و کار در سال ۲۰۱۹، در میان ۱۹۰ کشور جهان، رتبه‌ی ایران ۱۲۷ می‌باشد.^{۱۹}

نمره بالای ایران در این شاخص نشان می‌دهد که راه‌اندازی، سودآوری و استمرار کسب و کارها در ایران با مشکل جدی مواجه است. در نتیجه‌ی این وضعیت، تولید و کالای ایرانی در قدم نخست خود با چالش‌های جدی مواجه است. مسلم است در این وضعیت که تولیدکننده و سرمایه‌گذار ایرانی و حتی خارجی با موانع زیادی مواجه است، میل به تولید کاسته خواهد شد و در نتیجه، تولید با جهش مواجه نخواهد شد.

۳-۵. جهت‌گیری‌های اقتصادی برون‌نگر: این جهت‌گیری‌ها در مدیریت اقتصادی، یکی از موانع جهش تولید می‌باشد؛ زیرا حاکمیت این جهت‌گیری‌ها بر اقتصاد کشور، سبب غفلت از عوامل و منابع تولید در داخل کشور می‌شود. در واقع، با وجود این جهت‌گیری‌ها، علی‌رغم وجود عوامل و زمینه‌های لازم برای جهش تولید، اما این عوامل همچنان به صورت بالقوه نگه داشته شده و انگیزه‌چندانی برای فعال‌سازی آنها شکل نمی‌گیرد.

۳-۶. یکجانبه‌گرایی غرب‌محور: این مورد که به نوعی تجلی برون‌گرایی در مدیریت اقتصاد کشور است، بدین معناست که همواره در تعاملات اقتصادی با دنیا، بیش از آنکه درصدد تعامل با مجموعه‌ی کشورهای دنیا باشیم، تلاش شده تا تعاملات اقتصادی بیشتر معطوف به کشورهای غربی باشد. حال آنکه کشورهای شرقی و بویژه همسایگان نیز از پتانسیل‌های اقتصادی بی‌نظیری برخوردارند که تعامل گسترده با آنان، برای جهش تولید داخلی بیشتر اهمیت دارد. ضمن اینکه باید توجه داشت که یکجانبه‌گرایی غرب‌محور در سیاست خارجی، اتفاقاً با جهش تولید منافات دارد؛ زیرا اولاً پتانسیل‌های تولیدی کشور در مقایسه با کشورهای غربی محدود بوده و ثانیاً کشورهای غربی در تعامل اقتصادی با ایران، بیش از هر چیزی، درصدد تسخیر بازار مصرف گسترده ایران هستند نه ارتقای وضعیت تولید در ایران.

۴. میان‌بر‌های جهش تولید

علی‌رغم وجود موانع متعدد برای جهش تولید، با توجه به امکانات و فرصت‌هایی که در این زمینه وجود دارد، می‌توان جهش تولید را از حد شعار فراتر برد و به واقعیتی عینی در کشور تبدیل کرد. از این رو، سوال این است که چه فرصت‌ها و امکاناتی برای جهش تولید وجود دارد و برای پیشینه‌سازی آنها چه باید کرد؟ از این فرصت‌ها و امکانات می‌توان با عنوان «میان‌بر» یاد کرد؛ یعنی فرصت‌ها و امکاناتی که به صورت بالقوه و بالفعل در کشور وجود دارد و

بهره‌برداری از آنها یا بهینه‌سازی بهره‌برداری از آنها می‌تواند در تحقق شعار جهش تولید موثر باشد. این موارد را می‌توان به دو دسته داخلی و خارجی تقسیم کرد.

۴-۱. میان‌برهای داخلی

۴-۱-۱. **دارا بودن عوامل و منابع تولید:** منابع یا عوامل تولید عبارت‌اند از: منابع طبیعی، منابع انسانی (میزان جمعیت، نحوه ترکیب و میزان تخصص آنها)، سرمایه مادی (کلیه کالاهای سرمایه‌ای که فعالیت‌های تولید با استفاده از آنها انجام می‌شود، اعم از ثروت مادی یا وسایل موردنیاز برای تولید)، دانش و فناوری که حاصل ترکیب علم و عمل و نتیجه انباشت تجربیات تحقیقاتی مبتنی بر کوشش و اصلاح سعی و خطا است. ایران به لحاظ دارا بودن مجموعه این عوامل و منابع موقعیت ممتازی دارد که به منظور رعایت اختصار از ذکر جزئیات آنها خودداری می‌شود.

بدون‌شک با وجود مجموعه‌ی این عوامل، حداقل‌های لازم یا شرط لازم برای جهش تولید در کشور وجود دارد و از این جهت، جهش تولید می‌تواند فراتر از شعار رفته و به واقعیتی عینی تبدیل شود. بنابراین، مسأله‌ی اساسی در ارتباط با جهش تولید، داشتن یا نداشتن ظرفیت‌های لازم نیست، بلکه همانا راهبرد مناسب برای شکوفایی ظرفیت‌های موجود در اقتصاد کشور است. این مهم اقدامی سیاست‌گذارانه است و وابسته به خط‌مشی‌گذاری و کیفیت مدیریت اقتصاد کشور است.

۴-۱-۲. **موقعیت ویژه ژئوپلیتیکی:** ایران به واسطه‌ی موقعیت گذرگاهی‌اش در مرکزیت مناطق متداخلی قرار دارد، ایران در مرکز تلاقی محورهای تولید و مصرف انرژی جهان قرار دارد؛ در محور عمودی شمالی - جنوبی در مرکز دو منبع انرژی خلیج فارس و آسیای میانه و قفقاز قرار دارد و در محور شرقی - غربی نیز در مرکز دو منطقه مصرف‌کننده انرژی شرق آسیا و اروپا قرار دارد و این یعنی ایران موقعیت توزیع‌کنندگی ممتازی دارد. ایران به آب-های آزاد بین‌المللی دسترسی دارد، کنترل تنگه هرمز، به عنوان یکی از مهمترین تنگه‌های راهبردی دنیا، را در اختیار دارد، با حدود ۱۵ کشور همسایه است، از عمق استراتژیک مطلوبی در داخل و در سطح منطقه برخوردار است و... در همین راستا می‌توان به تنوع آب‌وهوایی و اقلیمی در ایران و هم‌زیستی اقلیم‌های گرم و خشک، کوهستانی و مرطوب در ایران اشاره کرد که به آن ظرفیت تنوع در تولید انواع محصولات باغی و کشاورزی، گردشگری و... داده است. به لحاظ سرزمینی نیز ایران با هشت کشور مرزهای زمینی مشترک داشته و با هفت کشور دیگر به واسطه مرزهای دریایی همسایه محسوب می‌شود که به واسطه‌ی این موقعیت، می‌تواند با بازار ۶۵۰ میلیونی مجموع این کشورها تماس برقرار کند.

۲۰. محمود قنادان (۱۳۸۶)، کلیات علم اقتصاد، تهران: دانشگاه تهران، صص ۱۰۸-۱۰۳

۲۱. ر.ک: پیروز مجتهدزاده، «از خلیج فارس تا دریای خزر از ایده‌های ژئوپولیتیک تا واقعیت‌های ایرانی»، اطلاعات سیاسی - اقتصادی، شماره ۱۱۰ -

۱۰۹، صص ۱۳-۴

نکته مهم در این میان، فعال‌سازی ظرفیت‌های دیپلماتیک و اقتصادی کشور، برای توسعه مناسبات با کشورهای همسایه، براساس مزیت‌های ژئوپلیتیکی مذکور است؛ اقدامی که می‌تواند جهش تولید را واقعاً محقق سازد. به عنوان مثال، بخشی از این ظرفیت‌ها، شامل کشورهای اوراسیا می‌باشد که تا اواسط سال قبل، علی‌رغم همه‌مزیت‌هایی که ایران در ارتباط با این کشورها دارد، حجم مبادلات ما با مجموعه‌ی کشورهای اوراسیا، کمتر از دو میلیارد دلار بود. حال آنکه ایران فقط در یک مورد، به لحاظ صادرات محصولات کشاورزی، از ظرفیت‌های مناسبی برای توسعه روابط اقتصادی با این کشورها برخوردار است؛ اقدامی که می‌تواند به جهش تولیدات کشاورزی منجر شود. بهره‌برداری از این ظرفیت‌ها در گام اول ملزم درک موقعیت و مزیت‌های مذکور و سپس فعال‌سازی دیپلماسی اقتصادی است. مثال دقیق‌تر در این زمینه، کشور عراق است که روزانه حدود ۲۰۰۰ کامیون کالا از ایران خریداری می‌کند که رقم آن در سال در حدود ۲۰ میلیارد دلار تخمین زده شده است. حال اگر همین میزان ارتباط با دیگر کشورها برقرار شود، جهش تولید به معنای واقعی کلمه در داخل محقق خواهد شد.

۳-۱-۴. بازار مصرف گسترده: بازار مصرف ۸۰ میلیونی کشور ظرفیت بالقوه و مناسبی برای تقویت و جهش تولید داخلی است. در واقع، با وجود این بازار و پتانسیل‌های آن، می‌توان امیدوار بود که چنانچه کالاهای باکیفیت و فاخر به آن عرضه شود، با مشکل عدم تقاضای مؤثر مواجه نخواهد شد. به عبارت دیگر، ظرفیت‌های بازار، با توجه به جمعیت بالای کشور و ترکیب این جمعیت که بیشتر جوان بوده و نیازهای بیشتری دارند، این اطمینان را به سرمایه‌گذاران و تولیدکنندگان داخلی می‌دهد که چنانچه آنها نیاز بازار را بخوبی تشخیص دهند و خطوط تولید خود را در راستای پاسخگویی به این نیازها به کار گیرند، به تعبیر عامیانه، کالا روی دست آنها نمانده و به فروش می‌رسد. در همین راستا باید یادآور شد که وجود برخی آئین‌ها و روزهای خاص در فرهنگ و آداب و رسوم ملی ما اعیاد مذهبی، شب یلدا، آئین باستانی نوروز و... که در آن، میزان تقاضا برای خرید به میزان بالایی افزایش می‌یابد، نیز ظرفیت و موقعیت مناسبی است تا سرمایه‌گذاران داخلی با درک بیشتر نیازمندی‌ها و جاذبه‌های آنها، برای رونق تولید داخلی اقدام کنند.

مسلم است که «هوشمندسازی واردات» پیش‌نیاز و مهمترین الزامی است که در ارتباط با بحث حاضر باید به آن توجه شود؛ زیرا در حوزه واردات، کشور با وضعیتی پارادوکسیکال مواجه است؛ از یک سو بخش زیادی از نیازهای بازار داخلی با واردات تأمین می‌شود که مضر به حال جهش تولید داخلی است و از سوی دیگر، بخشی از کالاهای وارداتی، مشابه داخلی ندارد. اتفاقاً در اینگونه موقعیتی باید به هوشمندسازی واردات توجه جدی داشت که دارای سه رکن است: یکی ممنوعیت واردات کالاهایی است که مشابه داخلی دارند و دیگری، به جای تمرکز بر واردات کالاهای مصرفی، باید تلاش شود که کالاهای سرمایه‌ای و واسطه‌ای به کشور وارد شود. نکته‌ی سوم همانا جلوگیری

از واردات کالاهای غیر ضروری است. بنابراین، واردات باید متمرکز بر کالاهای سرمایه‌ای و مواردی باشد که مشابه داخلی ندارند.

۴-۱-۴. مزیت نسبی در تولید برخی کالاها: یکی از ظرفیت‌های بالقوه‌ی ایران در اقتصاد جهانی، دارا بودن مزیت نسبی در تولید برخی کالاها است، به گونه‌ای که ایران در حدود ۴۰ قلم کالا به نسبت سایر کشورهای جهان، از مزیت نسبی برخوردار است. حال با دارا بودن چنین ظرفیتی، با سرمایه‌گذاری بر روی تقویت توان تولیدی، هم از نظر کمیت و هم از نظر کیفیت، در این حوزه‌ها، می‌توان به جهش تولید و اشتغال‌زایی پایدار پرداخت؛ زیرا با توجه به مزیت نسبی ایران در این حوزه‌ها، کشورهای دیگر مجبور به خرید از ایران بوده و این کالاها روی دست تولیدکننده داخلی باقی نمی‌ماند.

قابل ذکر است که بیشتر مزیت‌های صادراتی ایران مربوط به محصولات معدنی و صنایع معدنی نظیر سیمان، محصولات پتروشیمی، فراورده‌های نفتی، مواد اولیه و محصولات کشاورزی است. به عنوان مثال، فقط زعفران ایرانی با اختصاص بیش از ۹۵ درصد تولید زعفران جهان به خود، به ۴۵ کشور جهان صادر می‌شود.^{۲۲}

۴-۱-۵. بازار سرمایه: بازار بورس یکی از ظرفیت‌های مهمی است که در سال‌های اخیر بیش از پیش فعال شده و جهت‌دهی هر چه بیشتر آن به سمت تولید می‌تواند باعث جهش در این حوزه شود؛ زیرا بواسطه‌ی تغذیه‌ی شرکت‌ها و واحدهای تولیدی، براحتی می‌توان مشکلات مربوط به نقدینگی این واحدها را حل و رفع کرد. از سوی دیگر، بازار بورس اکنون ابزار راهبردی مناسبی برای کاستن از دامنه‌ی بازارهای موازی تولید مانند دلالی، سفته‌بازی، بازارهای ارز و طلا و... است. به طور خلاصه، بازار بورس اکنون ظرفیت مناسبی است که به واسطه‌ی آن می‌توان نقدینگی موجود در جامعه را به سمت تولید هدایت کرد. به نظر می‌رسد امسال دولت اهمیت این مهم را دریافته است.

۴-۱-۶. استفاده از ظرفیت‌های دانش‌بنیان: این موضوع نیز از چند جهت حائز اهمیت جدی است؛ اول اینکه در سطح دنیا شاهد افزایش دانش‌محوری و دانش‌بنیانی اقتصادها هستیم، دوم اینکه در سال‌های اخیر در داخل کشور پیشرفت‌های قابل توجهی در دست‌یابی به دانش‌های راهبردی صورت گرفته است. بنابراین، برای افزایش کیفیت و رقابت‌پذیری کالاهای ایرانی باید تلاش شود تا از یافته‌های علمی و روش‌ها و ابزارهایی که این پیشرفت‌ها می‌تواند در خدمت اقتصاد و تولید قرار دهد، بهره‌برداری شود.

۴-۲. امکانات خارجی

۴-۲-۱. نفوذ منطقه‌ای: نفوذ گسترده و تعیین‌کننده‌ی جمهوری اسلامی در منطقه، بویژه در عراق، سوریه، لبنان، افغانستان و... عامل و زمینه‌ای برای تعمیق و توسعه‌ی مناسبات اقتصادی با این کشورها است. در واقع، به سبب حضور و

۲۲. «ایران در چه کالاهای صادراتی مزیت نسبی دارد؟»، در: <http://www.iktv.ir>

نفوذ گسترده در این کشورها، هم زمینه و امکان بیشتری برای کشف ظرفیت‌های بکر سرمایه‌گذاری و جذابیت‌های بازار این کشورها وجود دارد و هم بر پایه‌ی این نفوذ، می‌توان به طور دو یا چندجانبه برای رفع موانع تجاری با آنها اقدام کرد. حتی در حوزه‌هایی مانند ممنوعیت‌های مالی و بانکی به عنوان مثال، دسترسی به سیستم مبادلات دلاری که مرکز آن در آمریکا قرار دارد و هرگونه تراکنش دلاری در جهان باید با اجازه‌ی آمریکا صورت گیرد، می‌توان با انجام مبادلات پایاپای یا مبادله با ارزهای ملی، این قبیل موانع را نیز خنثی کرد.

قابل ذکر است که این نفوذ می‌تواند بستر مناسبی برای خنثی‌سازی تحریم‌های ضدایرانی باشد؛ زیرا همانگونه که در مورد عراق گفته شد، و اگر همین میزان با سایر کشورهای منطقه که در آنها نفوذ تعیین‌کننده داریم مانند سوریه و لبنان نیز تعامل اقتصادی داشته باشیم، برآستی می‌توانیم از وابستگی به نفت خلاص شده و گام مهمی برای خنثی‌سازی تحریم‌های ضدایرانی برداریم.

۲-۴. دایره‌ی وسیع فرهنگی و تمدنی: هرچند ایران امروز به لحاظ جغرافیایی و تقسیمات سیاسی محدود به چارچوب جغرافیایی کنونی خود است، اما به لحاظ اقلیم فرهنگی و تمدنی، ایران دربرگیرنده‌ی بسیاری از سرزمین‌ها و مناطق در کشورهای همسایه است که همین ظرفیت می‌تواند عاملی برای اقبال از محصولات ایرانی، بویژه در حوزه‌های سنتی و فرهنگی در این قبیل کشورها باشد.

۳-۲-۴. امکان برقراری ارتباط گسترده با کشورهای کمتر توسعه‌یافته: کشورهای کمتر توسعه‌یافته نیز می‌توانند ظرفیتی بالقوه برای تعمیق و توسعه‌ی مناسبات اقتصادی دو یا چند جانبه با جمهوری اسلامی ایران باشند. در واقع، این کشورها هم به سبب اشتراک در ماهیت مسائل اقتصادی با ایران و هم به نوعی تاریخ مشترک در زمینه‌ی توسعه‌نیافتگی و حضور مستقیم یا غیرمستقیم استعمار در دهه‌های گذشته از یک سو و وجود گرایش‌های استقلال‌طلبانه در برخی از آنها، ظرفیت مناسبی برای همکاری اقتصادی و در ورای آن، ظرفیتی برای جهش تولید هستند. به عبارت دیگر، از آنجا که جمهوری اسلامی در توسعه‌ی روابط اقتصادی خود با سایر کشورها درصدد سلطه‌گری نیست، از ظرفیت مناسبی برای برقراری ارتباطات و تعاملات اقتصادی با کشورهای کمتر توسعه‌یافته برخوردار است. شایان توجه است که با توجه به اینکه بسیاری از کالاها و صنایع داخلی قادر به رقابت با گونه‌های مشابه خارجی، بویژه آنهایی که در کشورهای توسعه‌یافته تولید و ارائه می‌شود، نیست و از سویی، با توجه به نیاز این کشورها به این قبیل کالاها، صنایع و خدمات، اقدام به توسعه و تعمیق روابط با آنها در اساس نوعی بازاریابی برای عرضه‌ی کالاها و تولیدات داخل کشور، در راستای ارزآوری، حل مشکل اشتغال و جهش تولید در داخل است.

۴-۲-۴. ایرانیان خارج از کشور: هرچند که ایرانیان خارج از کشور در نهایت جزء ظرفیت‌های داخلی کشور محسوب می‌شوند، اما چون فعالیت آنها در خارج از کشور انجام می‌شود، می‌توان آنها را در زمره‌ی ظرفیت‌های

خارجی نیز قرار دارد. در واقع، ایرانیان خارج از کشور، بخشی از ظرفیت ایران برای افزایش تولید ناخالص ملی می‌باشند. بنابراین، می‌توانند در زمره‌ی ظرفیت‌های بالقوه و حتی بالفعل برای جهش تولید قرار گیرند.

به گفته‌ی رئیس مرکز ایرانیان خارج از کشور، سرمایه‌های ایرانیان خارج از کشور بالغ بر ۲۵ هزار میلیارد دلار است و در میان جمعیت بالای پنج میلیون نفری ایرانیان خارج از کشور، بیش از ۳۷۰ هزار نفر پروفیسور، نخبه و کارشناس ایرانی در خارج از کشور وجود دارد. ^۳ به طور طبیعی، حجم بسیار بالای سرمایه‌های این هم‌وطنان، در صورت انتقال به داخل کشور، ظرفیت مناسبی برای جذب و تقویت سرمایه‌گذاری خارجی و رشد تشکیل سرمایه ثابت در کشور است. این هم‌وطنان همچنین در انتقال فناوری، علوم پیشرفته و پایه و فعالیت‌های پژوهشی، با توجه به توانایی‌هایی که در دانشگاه‌ها و مراکز علمی مهم و معتبر دنیا دارند، می‌توانند مؤثر باشند و به تبع آن، در کلیت جهش تولید کشورمان تاثیر مثبت داشته باشند.

۴-۲-۵. اقدام برای کاهش وابستگی به دلار: یکی از مهمترین موانع جهش تولید در کشور، تحریم‌های خارجی، بویژه در حوزه مالی است. تحریم دسترسی به سیستم معاملات دلاری (که قبلاً از طریق کشور ثالث (سوئیس) انجام می‌شد و به Utturn مشهور بود)، تحریم ابزارهای نقل و انتقال پولی مانند سوئیفت و ال سی از مهمترین و زیربنایی‌ترین تحریم‌های مالی است که موانع مهمی برای صادرات و واردات و در کل، حیات اقتصادی کشور هستند. واقعیت آن است که رهایی کامل از این وضعیت دشوار است، اما با دیپلماسی قوی و اقتصادمحور می‌توان به کاهش اثرات سوء تحریم‌های مالی و بانکی اقدام کرد. انجام معامله با ارزهای ملی، استفاده از ارزهای دیجیتال، انجام معاملات پایاپای، انعقاد پیمان‌های دوجانبه پولی و... از مهمترین شیوه‌هایی است که در اقتصاد بین‌الملل به عنوان شیوه‌هایی برای کاهش وابستگی به دلار از آنها استفاده می‌شود و کشورهایی مانند چین امروزه به طور وسیعی از آنها استفاده می‌کنند و باید از ظرفیت‌های چین و حتی کشورهایی مانند روسیه در این حوزه بخوبی استفاده کرد.

نتیجه‌گیری

به نظر می‌رسد عزمی ملی، نگاهی انقلابی و روحیه‌ای جهادی لازم است تا از مقوله جهش تولید نردبانی برای پیشرفت و توسعه کشور ساخته شود و به «جهش تولید» فراتر از شعار، به مثابه راهبردی پیش‌برنده در حوزه اقتصادی نگریسته شود که می‌تواند مشکلات و معضلات مزمن شده این بخش از کشور را حل نماید. البته این امر به الزامات و لوازمی نیاز دارد که باید همه افراد و نهادها و سازمان‌ها اعم از دولت و مجلس و نیروهای مسلح به صورت هم‌افزا، هماهنگ و با برنامه‌ریزی درست و تقسیم وظایف وارد این مقوله مهم شوند.

جهش تولید در واقع، انتخاب راه‌های میان‌بر و زودبازده برای جبران بخشی از عقب‌ماندگی‌هایی است که در سایه عملیاتی کردن نسخه‌های غربی و شرقی در ساحت اقتصادی کشور هم در رژیم گذشته و هم در مقطعی از عمر جمهوری اسلامی از سوی برخی دولت‌های پیشین عارض مردم کشور ما شده و ما را از توجه به داشته‌ها و توانمندی‌های داخلی و نظریات اقتصاد اسلامی به ویژه در بخش فعال‌سازی ظرفیت‌های مردمی و تعاونی‌ها غافل کرده است. مسلماً انقلابی از جنس انقلاب ۱۳۵۷ با رویکرد اقتصاد مقاومتی و مصون‌سازی اقتصاد کشور در برابر نوسان‌های ارزی، بلایای طبیعی و تکانه‌های تحریمی و تهدیدی دشمنان می‌طلبد تا در این مسیر گام گذاشت و شاهد رونق تولید و پیروزی رسیدن به اقتصادی خوداتکا، مقاوم و اسلامی را در آغوش کشید. دشمنان انقلاب به شدت روی این حوزه و آسیب‌پذیری‌های ما در بخش اقتصاد و معیشت حساب باز کرده‌اند که بی‌تردید، تنها راه حفظ استقلال و عزت مردم مومن و انقلابی ایران امروز به کار بستن تمام مساعی و تلاش‌ها در رونق بخشی به اقتصاد و جهش دادن به تولید کشور است که خود محور حل بسیاری از آسیب‌های دیگر اقتصادی و اجتماعی خواهد بود.